

A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

XV. Soproni Pénzügyi Napok

**„Fenntartható gazdaság – fenntartható pénzügyek”
pénzügyi, adózási és számviteli
szakmai és tudományos konferencia**

**SOPRONI
EGYETEM**

LÁMFALUSSY SÁNDOR
KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI
KAR

**ADÓTANÁCSADÓK
EGYESÜLETE**
IRÁNYT MUTATUNK

KONFERENCIAKÖTET

SOPRON
2021. szeptember 29. – október 1.

A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány

XV. Soproni Pénzügyi Napok

„Fenntartható gazdaság – fenntartható pénzügyek”
pénzügyi, adózási és számviteli
szakmai és tudományos konferencia

Sopron, 2021. szeptember 29. – október 1.

Kiadja:

A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány
9400 Sopron, Erzsébet utca 9.

Szerkesztők:

Dr. Kovács Tamás
Dr. Szóka Károly

Technikai szerkesztő:

Dr. Resperger Richárd

ISBN 978-615-80230-7-8 (pdf)

A kötet a XV. Soproni Pénzügyi Napok konferenciára
beküldött tanulmányokat és absztraktokat tartalmazza.

© A Soproni Felsőoktatásért Alapítvány
Minden jog fenntartva.
Sopron, 2021

TARTALOM

beküldött tanulmányok

Kockázati tőkebefektetések hatásai az Edtech startupok növekedési ütemére <i>Bethlendi András, Szócs Árpád</i>	6
Miért fontos a fenntartható pénzügyi jövőkép? <i>Böcskei Elvira, Solt Eszter Éva</i>	16
Nagyvállalati fenntarthatósági gyakorlatok a zéró CO₂ kibocsátás 2050-es céljának eléréséhez <i>Czipf Csongor</i>	26
Fenntartható vagyonkezelés egy induló kutató vállalat első üzleti évének tükrében <i>Cziráki Gábor</i>	42
Balanced Scorecard és körkörösség a gyűjtemény menedzsmentben <i>Cziráki Gábor</i>	59
A magyar egészségügyi ellátórendszer pénzügyi rezilienciájának egyes kérdései a COVID-19 világjárvány idején <i>Csala Elvira</i>	77
Az adófizetési hajlandóságot befolyásoló tényezők több kontinens kiválasztott országainak vizsgálata alapján <i>Cseh Balázs, Kálmán Botond</i>	88
A személybiztosítások alakulása a válságok időszaka alatt <i>Eke Zsolt</i>	106
A multilaterális fejlesztési bankok klímavédelmi finanszírozásai, különös tekintettel az Európai Beruházási Bank tevékenységére <i>Eperjesi Zoltán</i>	116
Horvátország: úton az eurózóna felé <i>Ferkelt Balázs</i>	125
A fenntarthatósági számvitel története és perspektívái <i>Gácsér Norbert</i>	135
A devizaárfolyamok és a részvénytőkepiac volatilitásának előrejelzése a GARCH modellekben <i>Gál Hedvig</i>	141
Investing in Cryptocurrencies <i>Hegedűs Mihály, Fűri Balázs Attila</i>	147
A covid-19 hatása a gazdaságra <i>Hegedűs Mihály</i>	159

TARTALOM

beküldött tanulmányok

Az életciklus-, a turnaround- és a fenntartható vállalati pénzügyek elhatárolása és összekapcsolása – eredmények és kihívások	
<i>Katits Etelka</i>	178
Zöld pénzügyek, zöld jegybank	
<i>Kolozsi Pál Péter, Lóránt Balázs</i>	201
Kedvezményes áfakulcsok alkalmazása az EU tagállamokban	
<i>Koroseczné Pavlín Rita, Gál Veronika Alexandra, Wickert Irén</i>	213
Likviditási csapatda vagy portfólió diverzitás	
<i>Novák Zsuzsanna, Tatay Tibor</i>	226
Gazdasági helyreállástól a versenyképességig és a fenntarthatóságig Rövid távú kilátások, hosszú távú feladatok	
<i>Parragh Bianka</i>	237
COVID és szuverénadósság-menedzsment	
<i>Póra András, Széplaki Valéria</i>	249
Vállalkozások fenntartható tőkepiaci finanszírozása	
<i>Sági Judit, Fellegi Miklós</i>	260
Releváns lehet-e a vezetői számvitel a közszférában?	
<i>Tóth Balázs</i>	272
Do Non-Audit Services Reduce the Fit to the Benford Distribution? Evidence from Hungary	
<i>Tóth Gábor, Széles Zsuzsanna</i>	283
Tudatos adózás a fenntarthatóság jegyében	
<i>Tóth Orsolya Éva</i>	292
A vállalkozások jövedelmezőségének vizsgálata nettó jövedelmezőségi módszer alkalmazásával	
<i>Tóth Rita</i>	301
Állami erdőgazdálkodás az éves beszámolók tükrében	
<i>Vargovics Máté, Hegedűs Szilárd, Lett Béla</i>	308
Szakosított hitelintézetek és önkormányzati finanszírozás	
<i>Vértesy László</i>	317
Adójogi szabályok alakulása a családtámogatások tükrében	
<i>Zugor Zsuzsanna</i>	326
ESG információk a magyar bankok közzétételében	
<i>Lippai-Makra Edit</i>	333

TARTALOM

beküldött absztraktok (tanulmány nélkül)

Kripto forradalom a hagyományos pénzügyi keretek között - A rendszer reagál <i>Csendes Fanni, Gönci Márta, Vajkoczki Viktória</i>	345
Lakáshitelezés a családi otthonteremtési kedvezmény keretrendszerében - túlárznak-e a bankok? <i>Dancsik Bálint, Marosi Anna, Szabó Beáta</i>	346
Pre COVID szindróma? Az önkormányzatok gazdálkodása Magyarországon <i>Hegedűs Szilárd</i>	347
Innovációösztönzés Magyarországon – Vállalatok kutatás-fejlesztési tevékenységének minősítése 2012-2021 <i>Huszák Loretta, Szitáné Kazai Ágnes, Andó Marcell</i>	348
Megtévesztő árazási technikák és árösszehasonlító oldalak <i>Johannes Johnen, Somogyi Róbert</i>	349
Tudásjavak és immateriális erőforrások: a hazai közzétételi gyakorlat <i>Kovács Zsuzsanna Ilona</i>	350
A fintech jelenség hatása <i>Macsuga Bence, Kónya Dóra, Le Hong Minh</i>	351
Skandinávia tőkepiacainak elemzése a nemkonvencionális monetáris politika hatásainak tükrében <i>Mészáros Mercédesz, Kiss Gábor Dávid</i>	352
Az utánzásalapú dimenzió megjelenése a közösségi kereskedés másolási döntéseiben <i>Papp Tamás, Erdős Sándor, Vörös Zsófia</i>	353
Bankrendszer és gazdasági növekedés – A posztoszocialista országok esete <i>Rácz Tamás Attila</i>	354
A tőkepiaci érték változása a COVID-19 pandémia során a likviditás és pénzügyi mutatók tükrében <i>Szemerédi András</i>	355
Az európai bankok részvény-visszavásárlási gyakorlatának elemzése a jövedelmezőség és a tőkemegfelelés tükrében <i>Szládek Dániel</i>	356
Pénzügyi szolgáltatások 2021-ben <i>Szűcs Nikolett, Berkes Viktor, Treplán Liza, Bokor Krisztián</i>	357
A szekuláris stagnálás elmélete és a japán gazdaság helyzete 1990 után <i>Tatay Blanka, Tatay Tibor</i>	358
Az infláció újraelosztási hatásai Magyarországon <i>Varga József, Cseh Balázs</i>	359

AZ ADÓFIZETÉSI HAJLANDÓSÁGOT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐK TÖBB KONTINENS KIVÁLASZTOTT ORSZÁGAINAK VIZSGÁLATA ALAPJÁN

Dr. CSEH Balázs LLD

egyetemi oktató, PhD-hallgató
*Soproni Egyetem,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem*

KÁLMÁN Botond

PhD-hallgató
*Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Szent István Campus, Gazdaság- és Regionális
Tudományok Doktori Iskola, Gödöllő*

Absztrakt: Napjaink fejlett gazdaságainak nagy részében a jóléti állam kiépítése mellett a jó állam koncepció megvalósítása is zajlik. Ennek egyik feltétele, hogy rendelkezésre álljanak azok a források, amelyekből a szélesebb körű állami szerepvállalás finanszírozható. Az államok bevételeinek jelentős részét képezik a polgárai és vállalkozásai által fizetett közterhek (adók és járulékok). A jó állam megvalósításához tehát szükséges ezen források megfelelő szintű megteremtése. Ennek egyik fontos feltétele, hogy mindazok, akik ezeket a közterheket fizetik, rendelkezzenek megfelelő motivációval ezek befizetésére. Ezt a hajlandóságot, illetve a motiváló tényezőket vizsgálja ez a tanulmány. Több kontinensen végzett vizsgálatok szakirodalomban közölt eredményei alapján elsősorban arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen hasonlóságok és különbségek figyelhetők meg a különböző kontinensek kiválasztott országaiban. Európában Magyarország és egy ritkábban említett kis ország, Bosznia-Hercegovina, Afrikában Nigéria és Tanzánia, Ázsiában Vietnam és Kína, Latin-Amerikában Mexikó és Peru adómorálját vizsgáltuk tanulmányunkban.

Kulcsszavak: jó állam, adók, fizetési hajlandóság, motivációk, kontinensek

---

Factors Affecting Taxability on the Basis of a Multi-Continent Overview

Abstract: In most of today's developed economies, in addition to building a welfare state, the concept of a good state is also being implemented. One of the conditions for this is the availability of resources from which to finance the wider role of the state. A significant part of state revenues are public charges (taxes and contributions) paid by its citizens and businesses. Achieving a good state therefore requires the creation of an adequate level of these resources. An important condition for this is that all those who pay these public charges have the right motivation to pay them. This willingness, as well as the motivating factors, is examined in this study. Based on the results of studies conducted on several continents published in the literature, we were primarily interested in what similarities and differences can be observed in selected countries of different continents. In our study, we examined the tax morale of Hungary and a less frequently mentioned small country, Bosnia, Nigeria and Tanzania in Africa, Vietnam and China in Asia, and Mexico and Peru in Latin America.

Keywords: good state, taxes, willingness to pay, motivations, continents

1. Bevezetés

Az utóbbi időben egyre gyakrabban fordul elő a gazdasági-szociológiai szakirodalomban a jó állam koncepciója. Ennek lényege, hogy az állam és polgárainak viszonyát egy szimbolikus megállapodás szabályozza. Ez tulajdonképpen azonos a felvilágosodás gondolkodói (Montesquieu, Locke) által megfogalmazott társadalmi szerződéssel. A társadalmi szerződés lényege, hogy az állam hatalma polgárainak megbízó felhatalmazásából ered, ahogyan azt az Alaptörvény B) cikkének (3) bekezdése is megfogalmazza: „A közhatalom forrása a nép”. Egyszerűbben megfogalmazva: az állam van a népért és nem fordítva. Azaz az állam működésének legfőbb célja polgárainak elégedettsége, biztonsága és jó(l)léte. E célok megvalósítása azonban a megfelelő döntések meghozatala mellett anyagi erőforrásokat is igényel. Ilyen erőforrások alapja az állampolgárok közteherviselése, amely adók és járulékok formájában valósul meg.

Az adózási hajlandóság, amelyet általában az adófizetés belső motivációjaként határoznak meg, az adórendszer létfontosságú eleme. A legtöbb adórendszeri bevétel ugyanis az adófizetők önkéntes kötelezettségeire támaszkodik. A magasabb adófizetési hajlandóság tehát magában hordozza a bevételek növelésének lehetőségét, méghozzá viszonylag kevés végrehajtási erőfeszítéssel. Rövidtávon ez elsősorban viselkedési gazdasági megközelítésekkel valósítható meg, hosszabb távon azonban inkább strukturális változásokra van szükség, ami növeli az adófizetők bizalmát és legitimitásérzetét (OECD, 2019).

Ugyanakkor nem ritka jelenség napjainkban a közterhek alóli szabadulás, például a fizetendő adó alapjának egy részét, vagy akár egészét eltitkolva. Virágzanak az adóparadicsomok és az ezekben bejegyzett off-shore cégek, miközben bevételeik töredékét teszi ki az, amit kénytelenek a köz javára költeni. Ez a kettősség vezet el bennünket ahhoz a kutatási kérdéshez, hogy milyen tényezők befolyásolják az adófizetési hajlandóságot, illetve az adóelkerülés motivációit. Ezt a kérdést járja körbe ez a tanulmány. Vizsgálatunk több kontinenst is érint, melyeknek egyes kiválasztott országaiban elemeztük az adófizetési hajlandóságot. Európában Magyarország és egy ritkábban említett kis ország, Bosznia, Afrikában Nigéria és Tanzánia, Ázsiában Vietnam és Kína, Latin-Amerikában Mexikó és Peru adómorálját vizsgáltuk a hazai és a nemzetközi szakirodalom szintetizálása alapján, vagyis szekunder forráselemzést végezve.

2. Szakirodalmi összefoglaló

Alapvető gazdasági tétel, hogy az adóbevételek nagysága növelhető adóemeléssel és a befizetést kikényszerítő intézkedések együttes alkalmazásával. Tény viszont, hogy a túlzott szigor sokszor éppen ellentétes hatású lesz. Ilyenkor a polgárok és a cégek elkezdik keresni – és általában meg is találják – a módját annak, hogy kivonják magukat a befizetések alól vagy legalább jelentősen csökkentsék ilyen kötelezettségüket. Ennek megoldása számtalan szinten megtörténhet: a legális szabályok megfelelő alkalmazásától az adócsalásig minden előfordulhat. Márpedig az adók az állam (és főleg a jó állam) működéséhez kulcsfontosságúak. Ezek fedezik ugyanis azoknak a közjavaknak az előállítási költségeit, amelyeket a magánszektor nem tud, vagy nem akar előállítani. Gondoljunk csak az infrastruktúrára, a honvédelemre vagy a társadalombiztosításra! Ráadásul az adók önmagukban mindig csökkentik a termelés hatékonyságát és veszteséget jelentenek termelőnek és fogyasztónak egyaránt. Ugyanakkor az adóbevételek megfelelő felhasználásával az állam maga is

előmozdítja a gazdaság élénkülését és növekedését, emellett fokozza a létbiztonságot is a közszolgáltatások finanszírozásával.

Az adóelmélet elismeri a fiskális eszközök szerepét a vonzó adókönyezet kialakításában. Ezek egyik nagy előnye, hogy válsághelyzetben viszonylag könnyen adaptálhatók a fennálló körülményekhez például az adókedvezmények. A válsághelyzeti adaptálhatóság különösen fontos egy olyan válságban, mint a koronavírus okozta krízis. A lezárások miatt ugyanis nő a munkanélküliség (Poór et al., 2021). Ez egyik oldalon csökkenti az adóbevételeket, másik oldalon pedig növeli a kormányzati kiadásokat (fiskális mentőcsomagok, munkanélküliek támogatása). Különösen fontos ilyen helyzetekben az állam részéről a kormányzat adópolitikájának megfelelő alakítása. Ezt az adópolitikát egészíti ki helyi szinten a humán erőforrás menedzsment (HR) munkahelymegőrző tevékenysége. Ennek a járvány miatt egyik leginkább fejlődő szegmense az atipikus foglalkoztatás, ami azonban már korábban is létezett (Tóth, 2004). Különösen a távmunka területe érintett, ami régen egy munkaforma volt a sok közül (Tóth, 2005), de a vírushelyzet megváltoztatta a vállalatok érdekeit is és ma már egészen más preferenciáik vannak, mint a kétezres évek elején. A vállalati rugalmasság fontos tényezője a versenyképességnek, ami szintén magasabb nyereséget, így az államnak nagyobb adóbevételt eredményez. Ennek ellenére az újabb kutatások arra utalnak, hogy az adókedvezményeknél sokkal fontosabb vonzerőt jelent a befektetőknek az intézményi környezet stabilitása (Kaditi, 2010). Ez azt jelenti, hogy a bármikor átalakítható adókedvezmények helyett a befektetők a stabil jogi környezetet részesítik előnyben. Második lépcsőben a nyers- és/vagy alapanyagok, illetve a szakképzett munkaerő rendelkezésre állása a lényeges szempont, míg az adókedvezmények olyanok, mint a hab a tortán. Azaz semmit sem ér a legfinomabb hab, ha nincs alatta torta. Ugyanakkor az adóverseny szinte kényszer a befektetők számára vonzóvá válni kívánó országok számára. Valójában a legtöbb reform közvetlenül vagy közvetve vezet az adóalap bővüléséhez és az adókulcsok csökkentéséhez. További vonzerő a kiszámíthatóság, aminek egyik összetevője az egykulcsos adórendszer és az alacsony nyereségadó. Az ilyen stabilitás és kiszámíthatóság ugyanakkor nemcsak a külföldi befektetőkre, hanem a rezidens vállalkozásokra is kedvező hatású és elősegíti a gazdaság növekedését is.

De mi történhet, ha a jogalkotó csökkenti az adóterheket? A fenti gondolatok alapján – bár úgy tűnik, hogy csökkennek az állam bevételei és ezáltal csökkenhet szolgáltatásainak színvonala is –, a tapasztalatok szerint ennek éppen ellenkezője történik. Az alacsonyabb adóterhek miatt sokaknak már „nem éri meg” kikerülni az adózást és szembenézni ennek esetleges következményeivel. Ez történt Magyarországon is az utóbbi egy évtizedben (Domokos, 2020). Hazánkban 2019-ben például az adócsökkentések ellenére 1300 milliárd forinttal több bevétel folyt be a legnagyobb adókból (társasági adó, személyi jövedelemadó, szociális hozzájárulási adó). A bővülő foglalkoztatásnak és a növekvő béreknek köszönhetően a stabil gazdasági helyzet további adócsökkentéseket tett lehetővé. Az adócsökkentés 2022-ben is folytatódik: a költségvetési tervezet szerint január elsejétől a 25 év alatti fiatalok a havi bruttó átlagkereset mértékét meg nem haladó jövedelme adómentes lesz, július 1-től pedig kivezetésre kerül a 1,5 százalékos szakképzési hozzájárulás, a szociális hozzájárulási adó kulcsa pedig 0,5 százalékponttal csökken, tehát a munkát terhelő adók összesen 2 százalékponttal csökkennek majd (Magyarország Kormánya, 2021).

Az adózási hajlandóság fogalma alapvetően négy kritériumnak való megfeleléssel mérhető (Le et al., 2020). Az együttműködő adózó minden adóköteles jövedelmét bevallja,

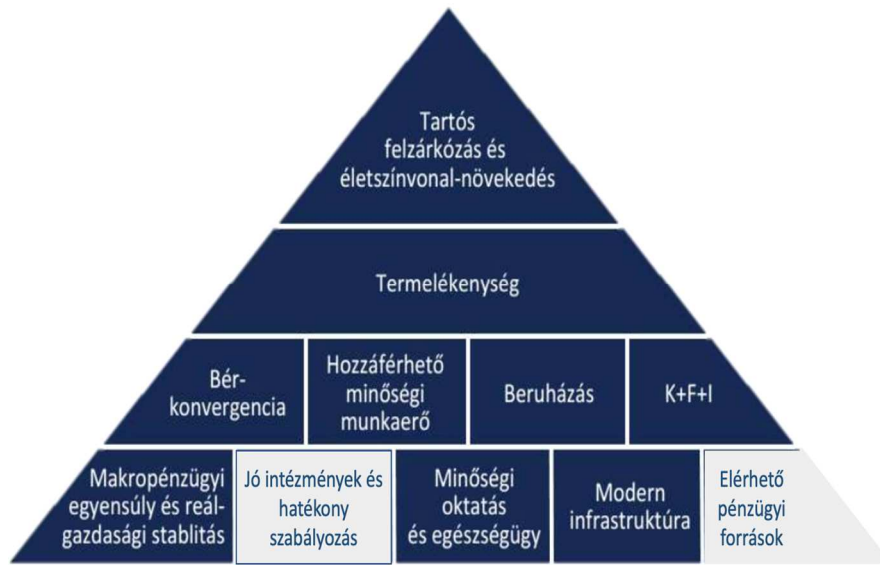
minden adókötelezettségét befizeti, nincs adótarozása és nincs adóelmaradás miatti büntetése. A hajlandóság alapvetően kétféle lehet: önkéntes vagy kikényszerített (Nguyen et al., 2020).

Az adózási hajlandóságot befolyásoló tényezőket gyűjtötte össze az elérhető szakirodalom áttekintésével Takácsné és Dobos (2018): ezek közül a legfontosabbak a demográfiai tényezők (nem, életkor, családi állapot) mellett a kulturális környezet, a vallási értékek, a nemzeti büszkeség, az elfogadott társadalmi normák és attitűdök. Szakirodalmi forrásaik megjelenése óta azonban közel egy évtized telt el, ezért kutatásom egyik célja az azóta született források áttekintése lett.

3. Eredmények

Takácsné és Dobos (2018) munkája nem csak a témára vonatkozó szakirodalmat tekintette át, hanem annak alapján megvizsgálta a 2018-as magyarországi helyzetet is. Felhívják a figyelmet arra a tényre, hogy a gazdaságfehérítő intézkedések ellenére a feketegazdaság szerepe még mindig jelentős: a válaszadók 60 százaléka szerint gyakori jelenség a számla nélküli értékesítés és a be nem jelentett alkalmazottak foglalkoztatása. Saját kérdőíves vizsgálatuk alapján arra az eredményre jutottak, hogy vannak olyan jellemző demográfiai csoportok, amelyek szerint a közterhek elkerülése nem morális probléma. A családi állapot szerint az elváltak és az élettársi kapcsolatban élők, a 300 ezer Ft alatti jövedelemmel rendelkezők, a legfeljebb középfokú végzettségűek számára természetes jelenség a feketegazdaság működése. Ugyanakkor a felsőfokú végzettségűek csoportja az egyetlen, amelyik arról nyilatkozott, hogy az adóelkerülés negatív hatást gyakorol a becsületes cégek versenyképességére.

Az adózási hajlandóságot jelentős mértékben befolyásolja a kormányzat közpénzekkel kapcsolatos politikája. Amennyiben a polgárok úgy tapasztalják, hogy a közpénzek felhasználása korrelál az ő véleményük szerinti célokkal, akkor sokkal szívesebben vallják be és fizetik meg adójukat. Ez még akkor is igaz, ha maga az adó fizetője esetleg nem részesül közvetlenül az adójából megteremtett közjavakból. Ellenben ha elfolynak a közpénzek és a befizetett adóforintok, ez a nemtetszés jeleként az adóelkerülési törekvések gyakoriságának növekedését vonja maga után (Fišar et al., 2020). Ezt a jelenséget magyarázza a pszichológiai szerződés elmélete (Feld–Frey, 2007; Frey–Feld, 2003). Ennek a szerződésnek a központi eleme a megfelelő kormányzati kommunikáció. Az állampolgárok számára ugyanis az átláthatóság és az állami bevételek tisztességes, az előre megtervezett céloknak megfelelő elköltése a véleményalkotás alapja. A mindennapok embere ugyanis nem tudja felmérni például a közintézmények méltányos és hatékony működését, de meg tudja ítélni a politikai kommunikáció hitelességét és stílusát. Különösen fontos ezen a területen, hogy a politika ne korlátozza intézkedéseivel a szabad véleménynyilvánítást, de az ellenérvek ellensúlyozására használja fel saját eredményeinek, sikereinek szélesebb körű pozitív hangsúlyozását (Iggers, 1999). Az ilyen pszichológiai szerződés érvényességének letéteményese tehát az állam. Ha sikeresen, tisztességesen és átláthatóan zajlik a közpénzek felhasználása, a lakosság is hajlandó lesz arra, hogy együttműködjön, és önként hozzájáruljon az állami célok finanszírozásához. Ezt segíti az adónemek és az adókulcsok számának csökkentése, ami fokozza az átláthatóságot és a társadalmi bizalmat (Nobilis, 2021). Ezek pedig elengedhetetlen részei a jó állam versenyképességi koncepciójának, az úgynevezett versenyképességi piramis (1. ábra) alapját képező öt téglából kettő ezzel kapcsolatos (Baksay, 2020).

1. ábra: Versenyképességi piramis

Forrás: Baksay (2020) – saját szerkesztés

Némileg hasonló az a folyamat is, melyben az állam meggyőzi polgárait arról, hogy érdemes megtakarításaikat az államadósság belső finanszírozásába fektetni ahelyett, hogy az állam külföldi hitelekkel fedezné hiányzó anyagi forrásait. Sajnos napjaink médiakultúrájára inkább jellemző a szenzációhajhász, a rossz híreket előszeretettel közlő, sőt gyakran felnagyító tendencia. Különösen tapasztalható ez a politikai és a gazdasági hírek területén, amelyek a legfontosabbak az emberek politikai kommunikációról alkotott véleményének kialakításában (LeMoglie–Turati, 2019; Soroka et al., 2019). Nagyon jól illusztrálja ezt az állítást Fišar és társai (2020) szimulációs kísérlete. Ebben adófizetési szimulációs játék résztvevőinek három csoportjába pozitív, negatív, illetve semleges sajtóhíreket juttattak el. Míg a negatív és semleges hírek olvasóinak adóbevallási hajlandósága 30-40 százalék körül mozgott, a pozitív hírek olvasóinál ez az arány 60 százalékosra nőtt. Kevésbé hatott viszont a média hírek pozitív vagy negatív jellege az adóelkerülő magatartásra – ennek motivációs gyakorisága a negatív hírek olvasói között 60 százaléknak, de a semleges és pozitív híreket kapó alanyoknál is 50 százaléknak bizonyult.

A magyar adórendszernek a fenti megfontolások és a sikeres nemzetközi tapasztalatok alapján történő átalakítása 2010-ben kezdődött és jelenleg is tart. Az átalakítás az alábbi területek köré szerveződik (Európai Bizottság, 2020):

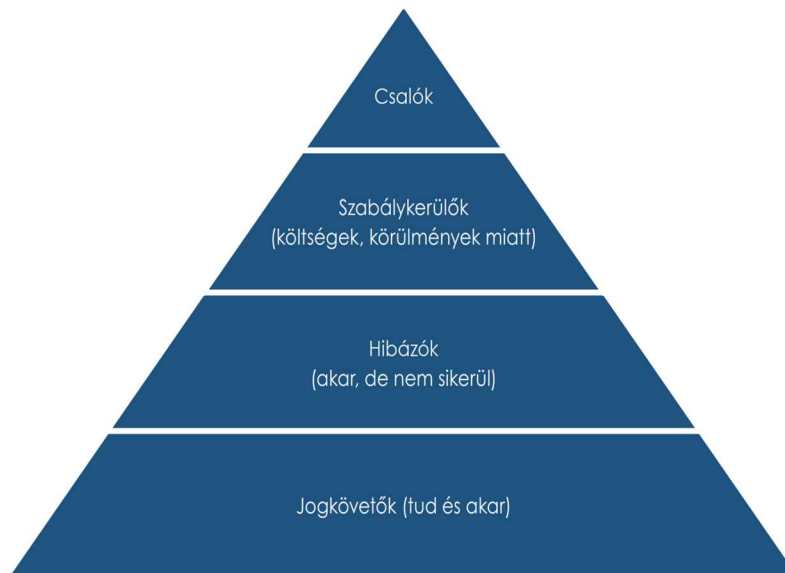
- az adóelvonás csökkentése,
- az adózás súlypontjának eltolása a jövedelmektől a fogyasztás felé,
- a munkajövedelmek adójának csökkentése a munkavállalási kedv fokozása érdekében,
- a cégek adóterheinek csökkentése a versenyképesség fokozása érdekében és
- az adók beszedésének hatékonyságának növelése a valós idejű adatgyűjtési technológia fejlesztésével.

Az irányokat az az adóelméleti tétel szabta meg, hogy a gazdasági növekedésre a magas nyereségadó és jövedelemadó negatív hatással vannak, míg a fogyasztási adók, a káros externáliákat terhelő adók kevésbé hatnak így (Varga, 2020) – sőt ez utóbbi adónem az állami

bevételek mellett az egészség- és környezettudatosságot is jó irányba mozdítja. A szintén bevezetett tranzakciós adók megítélése már nem ilyen egyértelmű. A társasági adó 9 százalékos kulcsa azonban világszerte versenyképessé teszi hazánkat a befektetők szemében (Lentner et al., 2017).

A személyi jövedelemadó területén mindenképpen említeni kell a családok kedvezményeit, az ő adóterheiket csökkentő politikai döntéseket, mert ezek nemcsak az adóbevételekre hatnak csökkentő hatással, hanem áttételesen, a vállalatok számára vonzóbbá téve a családok munkavállalókat (Czeglédi et al., 2016; Tóth–Juhász, 2016) növelik a vállalati versenyképességet és lehetővé teszik az ilyen dolgozók számára is a hosszútávú karriertervezést (Juhász et al., 2017). Ezek a változások pedig az adóbevételek növekedése irányába hatnak.

Összességében a változások fokozottabb foglalkoztatással és beruházásokkal járultak hozzá a stabil, növekvő gazdaság kialakításához. Bár a koronavírus-pandémia okozott visszaesést, az alapvető irányokon nem szükséges változtatni (Nobilis, 2021). A COVID-válság kezelésében gyors átmeneti intézkedések között ugyanúgy megtalálhatók az adózással kapcsolatos kedvezmények, mint a hosszú távú, a beruházásokat ösztönző válaszlépések között.

2. ábra Jogkövetési piramis

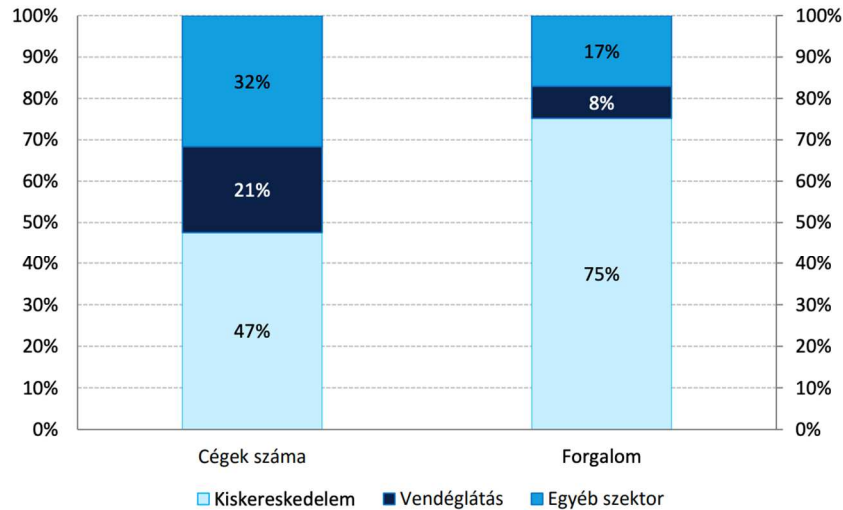
Forrás: Nobilis (2021)

Az adózási hajlandóság jelenségének egyik jó illusztrálójája (2. ábra) a jogkövetési piramis (Nobilis, 2021). Ez jól mutatja azt a tényt, hogy – bár a hírek mindig az adóelkerülésről, a kiskapuk kihasználásáról szólnak, ahogy erről már a média szerepénél volt szó – a polgárok és cégek többsége jogkövető magatartást tanúsít. Mint láttuk, megfelelő kormányzati kommunikációval és politikával a piramis alapja szélesíthető a csúcs keskenyítésével. Éppen ennek a lehetőségeiről szól ez a tanulmány. A piramis alapján értelmezhetjük az adóelkerülés és az adókikerülés közötti különbséget, ami nem a be nem fizetett adó mértékében jelentkezik, hanem morális dilemma formájában. Az adóelkerülés a szabályoknak és előírásoknak megfelel, ugyanakkor az adójogszabályok hiányosságainak kihasználásával. Az adóelkerülés példái magukban foglalják az adókedvezményeket, az adóelőny megszerzésére létrehozott

mesterséges tranzakciókat, az adóstruktúrát csökkentő üzleti struktúrákat, az adóparadicsomokat adó adócsökkentést adó országokban működő vállalatok létrehozását stb. Bár az adóelkerülés törvényes, mégis általában etikátlannak tekinthető, mivel az adóelkerülés célja az adórendszer hiányosságainak megtalálása a fizetett adók csökkentése érdekében. Ezzel szemben az adókikerülés (adócsalás) illegális tevékenység. Nem a jogrendszer hiányosságait használja ki arra, hogy csökkentse a befizetendő adót, hanem a jogszabályokat megszegő, azokkal szándékosan ellentétes magatartásról van szó. A két fogalom hatása (kevesebb adó befizetése) tehát hasonló, de módja nem: az adóelkerülés törvényes, az adókikerülés viszont nem. Mindkét formát alkalmazhatják magánszemélyek és cégek egyaránt.

Európa kiválasztott országai: Magyarország és Bosznia

Magyarország egyik jellegzetes útja azon közvetlen változások sora, amelyek magának az adóhivatalnak a működésbeli paradigmaváltását jellemzik. Ide sorolható az adminisztrációs terhek csökkentése, az e-SZJA rendszer bevezetése, továbbá az adóbevallások elkészítése az adózók számára. Bár az ellenőrzés bővülő eszköztára, kreatív módszerei is hatással vannak az adózási szokásokra (Ambrus–Kovács, 2014). Nagyon lényeges még a szellemiség átalakulása: a büntető hatóságból a polgárokat segítő hivatallá válás. Mindez része a jóállam koncepciónak is, amelyet fentebb vázoltam. Társultak mindehhez olyan politikai döntések is, mint például a feketegazdaság által érintett termékek áfa-kulcsának csökkentése vagy a fordított adózás és a digitalizáció (lásd bővebben Varga et al., 2018), melynek egyik legsikeresebbnek bizonyult lépése az online pénztárgépek bevezetése volt (Baksay–Szőke, 2020), ahogyan a 3. ábra mutatja. A digitalizáció előretörése és az elszámolási rendszerek átalakulása jól látszik Magyarországon is (Hegedűs et al., 2020). A vállalatok és vállalkozások a digitális technológiák használatával át tudják alakítani, a mai kor elvárásainak meg tudják feleltetni tevékenységüket, üzleti modelljüket, és ez az adózási, számviteli szakmát is közvetlenül érinti (Szóka, 2018). Az elektronikus adórendszer (e-adórendszer) gyors növekedése és használata az adóbehajtás módszereinek átalakítását eredményezte, valamint az adat- és információáramlás bővülését a világ legtöbb országában – akár országok közötti áramlást is (Chumsombat, 2014; Sondagh, 2017). Ezek eredményeként csökkent az áfa-rés és nőtték a forgalmiadó-bevételek. (Varga, 2019) Az online pénztárgépek elsősorban a vállalati adózást tették átláthatóbbá. A 2014 nyarán befejeződött átállási határidőben az ilyen pénztárgépekre átálló cégek majdnem fele a kiskereskedelmi szektorban tevékenykedik, további egyötödük a vendéglátásban. Az online kasszák sikere a bevételeket tekintve főleg az előbbi területen volt nagyon jelentős: innen származott az online pénztárgépekben rögzített és továbbított bevételek háromnegyede (Lovics et al., 2019). Az ilyen pénztárgépek bevezetését követően átlagosan 15-30 százalékkal nőtt a bevezetésre kötelezett cégek forgalma, ami egyértelmű jele a gazdaság fehéredésének. A növekedés különösen a kis- és középvállalatok (kkv) között jelentős, ahol a 35 százalékot is meghaladta. Márpedig közismert, hogy a magyar gazdaság „gerince” éppen a kkv-szektor. Magyarországon 2018-ban több mint 670 ezer kkv működött, ez az összes vállalkozás 99 százalékát jelenti. A szektor foglalkoztatta az összes munkavállaló 70 százalékát, csaknem kétmillió alkalmazottat (Vértesy, 2018). Ezért egyáltalán nem közömbös ennek a területnek az adófizetési attitűdje.

3. ábra: Az online pénztárgépet bevezető vállalatok eloszlása a cégek száma és az online pénztárgépekben rögzített forgalmuk alapján 2015-ben

Forrás: Lovics et al. (2019)

Bosznia a Nyugat-Balkán régiójának országai közé tartozik. A régió országaihoz hasonlóan Bosznia is versenyez a befektetőkért. Nyitott ajtókra vonatkozó adópolitikát indított el a társasági adókulcsok csökkentésével és új adókedvezmények bevezetésével (pl. szabad övezetek, nyereségmentesség, átalányadó, adókedvezmények stb.). Adórendszerének jellegzetessége a háromféle rendszer: a két fő adóhatóság a bosnyák és a szerb, ezekhez kapcsolódik még az adózás szempontjából tőlük független Brčko övezet. A három rendszer harmonizációja jelenleg is zajlik, de meglehetősen nehézkesen. A társasági, telephely- és nyereségadó kulcsa 10 százalék, ami meglehetősen befektetőbarát. Ez az alacsony adókulcs annak köszönhető, hogy a nyugat-balkáni országok egymással is versenyeznek a külföldi tőkebefektetésekért. (Széles et al., 2010) Ezért az egyes országok számos adózási kedvet és befektetővonzó kedvezményt vezettek be. Bosznia esetében ezek közé tartozik a külföldi adózási kedvezmény: a cégek külföldön befizetett adójukat a belföldi adóból levonhatják akár a belföldi adó teljes összegének mértékéig is. A beruházásokra öt év alatt költött legalább húszmillió bosnyák márka összeget az állam a társasági adó összegének megfelelően honorálja. Harminc százalékos a kedvezmény, ha a cég az adózás előtti eredményének több mint felét fordítja beruházásokra (Zafiroski et al., 2020).

A személyi jövedelemadó és a tőkenyereségért fizetendő adó kulcsa 10 százalékos. Az osztalékok, jogdíjak és műszaki szolgáltatások után sem rezidens, sem külföldi természetes személyek nem adóznak, sőt a rezidens vállalatok sem. A külföldi tulajdonú cégek viszont 10 százalékos adót fizetnek. Az áfa a termékértékesítés és a szolgáltatások ellenértéke után fizetendő, az általános adókulcs 17 százalékos. Ötvenezer bosnyák márka alatti bevételnél az áfamentesség is választható, efelett az áfaalanyiság kötelező. Az öröklési és ingatlanadót a helyi hatóságok állapítják meg: értéke 2 és 10 százalék közötti lehet (Ibisevic–Dzabic, 2021).

Bosznia a nyitott ajtók politikája megvalósításakor négy szabadkereskedelmi övezetet hozott létre. Az itt folytatott tevékenységek adó- és járulégmentesek, kivéve a bérek után fizetett közterheket, amelyeket itt is fizetni kell. A kedvezmények mindaddig fennállnak, amíg az ilyen zónákban végzett tevékenységből származó áruk és szolgáltatások kevesebb, mint háromnegyede kerül exportra.

Afrika adózói: Tanzánia, Nigéria

Az e-adózás és a digitális technológiák alkalmazása a világ számos országában rohamosan terjed, így Afrikában is. A tanzániai helyzetet vizsgálta társaival Masunga (2020). Eredményeik szerint az e-adózás alapvetően hatékony, mivel költségkímélő, nem kötik a nyitvatartási idők korlátai és nincs személyes megjelenési (utazási) kötelezettség sem. Ugyanakkor arra is felhívják a figyelmet, hogy nincs tudományos szakirodalmi bizonyíték arra, hogy a digitalizáció direkt hatással javítja az adófizetési motiváltságot. Nincsenek azonban empirikus bizonyítékok arra, hogy milyen okok miatt vonakodik számos adózó az online regisztrációtól és e rendszerek használatától (John-Akamelu et al., 2019). Masunga és társai kimutatták, hogy azok az adófizetők, akik használják az elektronikus rendszert, növelték vállalkozásuk értékét, csökkentették fizetett adójukat és az adóbevallásra fordított idejüket. Ezért javasolják a pozitív kormányzati kommunikáció előtérbe helyezését és a felhasználók igényeinek megfelelő rendszerminőség fenntartását. Ugyancsak Afrikában, Nigériában kutatta a témát John-Akamelu és Iyidiobi (2019). Az országra jellemző az alacsony adófizetési kedv, melynek okai hasonlóak, mint amiket a jó állam koncepcióval kapcsolatban láttunk: az inkoherens költségvetési politika, a közpénzek elszivárgása, a pénzügyi átláthatóság hiánya miatt az adófizetők nem bíznak abban, hogy adójukat az állam a megfelelő célokra használja fel. Úgy érzik, a befizetett adójuk a vezetők magánvagyonába vándorol. Tanulmányuk fókusza az e-adózásra irányul, amiről megállapítják, hogy hatékony eszköz az adóbevételek növeléséhez. Felhívják ugyanakkor a figyelmet két dologra. Az egyik az, hogy az e-rendszerek hatékony működtetésének alapfeltétele a stabil és valóban működő infrastruktúra (pl. legyen megoldás áramszünet esetén is a folyamatos működés fenntartására vagy legyen állandóan stabil internetelés). A másik, eddig még nem említett tényező az állami és politikai stabilitás. A kormányok és/vagy jogszabályok folyamatos változása követhetlenné teszi az adórendszert, emiatt csökken az államba vetett bizalom és az adózási kedv is.

Ázsia vizsgált országai: Vietnam, Kína

Folynak ezen a téren friss kutatások Ázsiában, többek között Vietnamban is (Le et al., 2020). Ők a kkv-szektor adófizetési magatartását vizsgálták. Ezek a cégek, akárcsak nálunk, Magyarországon, a növekedési pályára állt ország gazdasági fejlődésének motorjai. Ezért fontos, hogy tudjanak működni és hajlandóak legyenek adót fizetni is. Le és társai összesen huszonnyolc tényezőt sorolnak fel, melyek között megtalálhatók a már említett faktorok (pl. az adófizetők elégedettsége, az őket támogató intézkedések hatékonysága) mellett újabbak is. Ilyenek a vállalkozás nagysága, tulajdonosi szerkezete, hírneve, könyvelési rendszere, a hatályos adójogi szabályok, a joghoz alkalmazkodó vagy azzal szembenő könyvelési technikák, adókulcs, az adózás szükségességének elfogadása, avagy az adóellenőrzés alá kerülés valószínűsége. Ezek közül a szerzők vizsgálata alapján a könyvelési gyakorlatok a legmeghatározóbbak, második legnagyobb hatása az adójogszabályoknak van. Végül a dobogó harmadik helyére az adóellenőrzés valószínűsége került, mint adózási hajlandóságot meghatározó tényező. Egy másik hasonló kutatás (Nguyen et al., 2020), amelyet szintén vietnami válaszadókkal folytattak le, részben megegyező eredményt hozott a fenti megállapításokkal. Újdonságként emeli ki azonban a személyes és a társadalmi normákat, mint az adózási hajlandóság meghatározóit. A huszonnyolc tényezőtől faktoranalízissel hoztak létre öt változót, amelyekkel magyarázható az adófizetési hajlandóság. Ezek közül az önkéntes

hajlandóságot befolyásolja a cég hírneve, a személyes normák és az ellenőrzés valószínűsége, míg a szankciók valószínűsége, a társadalmi normák és az ellenőrzés valószínűsége (ami az önkéntes formára is hatással van) a kikényszerített önkéntességen keresztül fejt ki hatását. A Deloitte felmérése szerint (McClelland, 2021) az adóellenőrzés rendszere viszonylag ügyfélbarátnak mondható: a késedelmi pótlékmértéke 0,03 százalék, a be nem vallott jövedelmek után 20 százalék (ha az adófizetőnek volt bevallott és adózott jövedelme is), viszont az adóelkerülésé 300 százalék. A befektetők szempontjából kedvező eleme a vietnami adórendszernek, hogy előre kiszámítható. A társasági adókulcs ugyan 20 százalék, de ehhez már semmilyen pótdadó és osztalékdadó sem járul. A személyi jövedelemadó bevallásához és befizetéséhez a minimáljövedelmek alacsony, öt százalékos adókulcsával igyekeznek az állam motivációt nyújtani. Ugyanakkor a legmagasabb jövedelmek 30, illetve 35 százalékos adókulcsa már nem feltétlenül ilyen hatású.

Kína esetében a legfontosabb változások akkor kezdődtek, amikor a kommunista rendszer megnyitotta a gazdasági növekedés útját a nagytőke fogadásával. Ez számos területen, így a vállalatalapításban, a befektetők kínai tevékenységében és az adózásban is jelentős liberalizációhoz vezetett. Az üzleti élet adókulcsai (társasági adó, fióktelepek adója, nyereségadó) jellemzően 25 százalékosak (Chen et al., 2021). A kisvállalkozások azonban speciális kedvezményeket vehetnek igénybe, így adójuk kulcs 15, 10, sőt 5 százalékosra is csökkenhet, ami jelentős motiváló tényező az adók bevallására és befizetésére. További kedvezmények közül említjük még az újonnan alapított cégek, illetve a high-tech vállalkozások adókedvezményét (két évig 12,5 százalékos, ezután 15 százalékos adókulcs), továbbá a kutatás-fejlesztésre (K+F) fordított költségek 75 százaléka is levonható az adóalapból. A cégek adózásával kapcsolatban érvényesül a területi elv: minden Kínában működő cég, tulajdonviszonyaitól függetlenül adóalany és önállóan adózik, konszolidált éves beszámoló tehát nem készíthető. A késedelmes adóbefizetés után 0,05 százalékos napi késedelmi kamatot kell fizetni. A koronavírus-járvány miatt az állam további segítséget nyújtott a vállalatoknak: későbbre tette át az adóbefizetések határidejét, továbbá jelentős kedvezményekben részesültek a mezőgazdasági termelők, a high-tech cégek és a környezetvédelmi, illetve infrastrukturális projektek.

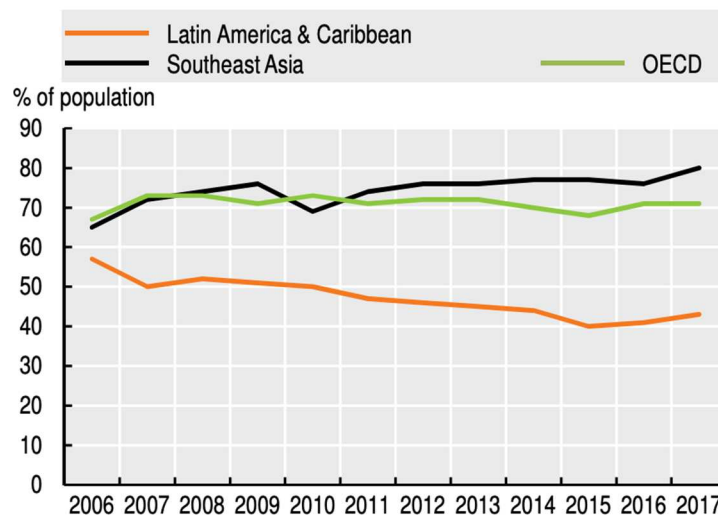
A személyi jövedelemadó progresszív jellegű, jövedelemtől függően 5–45 százalék közötti hétfokozatú adókulccsal. Ezt az osztalék-, kamat- és lízingjövedelmek, valamint a befektetésekből származó nyereség 20 százalékos adója. Az áfa (HÉA) általános kulcsa 13 százalék, de egyes alapvető élelmiszerek és szolgáltatások után csak kilenc százalékos áfa fizetendő. A luxustermékek áfa-kulcsa viszont az 56 százalékot is elérheti. A járvánnyal kapcsolatos könnyítések közé tartozik, hogy a kormány áfamentessé tette a leginkább érintett ágazatokat. Az utóbbi időszakban az adópolitikai reformok elsősorban a személyi jövedelemadó és az áfát érintették. Ennek fő oka az volt, hogy Kína adórendszere túlságosan támaszkodott a fogyasztási jellegű adókra és ugyancsak túlzottan alulreprezentálta a jövedelmek adóztatását. Ez utóbbi jelenség pedig a gazdasági növekedés és üzleti élénkülés következtében egyre gyakoribb kiemelkedő jövedelmek megjelenése miatt már nem volt a korábbi formában fenntartható (Chen et al., 2021). A reformok egyrészt a forgalmiadó-alap rugalmasságát fokozták a több adókulcs megjelenésével (Kou et al., 2020), ami a kis cégek esetében segítette annak eldöntését, hogy áfaalanyokként működjenek-e.

Jelentős reformok voltak a kormányzati kommunikáció terén is. Ez azért is fontos terület volt Kínában, mert 2010 és 2013 között az adóelkerülés következtében 10-15 százalékkal lett alacsonyabb az éves GDP. A kommunikációs stratégia átalakítása jelentős szerepet kapott a

Kínai Kommunista Párt Központi Bizottsága által 2018-ban meghirdetett reformban (Zhiwei et al., 2020). Ennek céljai között szerepelt az adópropaganda folyamatos fejlesztése is. A két legfontosabb terület a nyilvánosság és átláthatóság, valamint az adóigazgatási rendszer fejlesztése volt. A bonyolult és összetett adójogszabályok miatt ugyanis sokszor maguk az adózók sem tudják, hogy magatartásuk jogkövető vagy jogellenes-e. A reform még ma is zajlik és jól kézzelfogható jele volt például az a sok adózási kedvezmény, amit a COVID-19 időszakában nyújtott a kormányzat. A reformok másik fő iránya az információtechnológiai fejlesztés, amely a nyilvántartások, továbbá az adóbeszedés és bejelentés hatékonyságát is fokozza (Li et al., 2020).

Latin-Amerika: Peru és Mexikó

Speciális a Latin-Amerikai országok helyzete. Ezekben a lakosság 40 százaléka vallja magát a középosztályhoz tartozónak. Ez a réteg pedig a demokrácia fő támogatója és egyben kritikusa is. A konszolidált középosztály intézményekkel szembeni elvárásai magasak, amit jól jelez ennek az elégedettségnek a csökkenése például az egészségügyi és az oktatási rendszerrel kapcsolatban a 3. ábra (OECD et al., 2019).

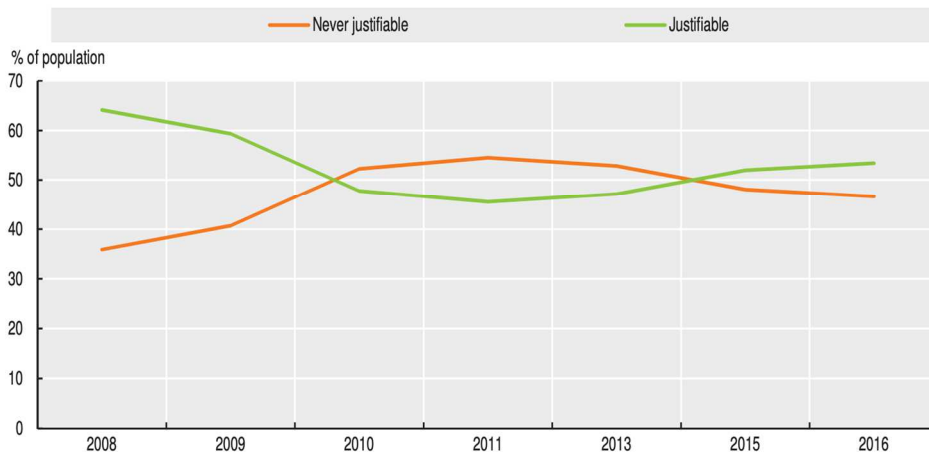

3. ábra: A lakosság elégedettsége az egészségügyi ellátórendszerrel Latin-Amerikában és Délkelet-Ázsiában az OECD átlagához viszonyítva

Forrás: OECD et al. (2019)

Figure 3.13. Tax morale in Latin America: Do citizens find it justifiable not to pay taxes?

4. ábra: A lakosság adófizetési hajlandósága Latin-Amerikában

Forrás: OECD et al. (2019)

Ellentétben Magyarországgal, ahol az önkéntes adózási morál pozitív alakulása növekvő adóbevételekhez vezet, amelyek lehetővé teszik az intézményrendszer fejlesztését is, Latin-Amerikában éppen fordított folyamatok zajlanak. A csökkenő lakossági bizalom miatt kevesebb a befizetett adó, ezért kevesebb forrás jut az intézményekre is, emiatt pedig a nem megfelelő működés tovább csökkenti a lakosság bizalmát és adózási kedvét. Ez az úgynevezett intézményi csapda (institutional trap). A latin-amerikai országok sajátos helyzete elsősorban gazdasági jellemzőikkel magyarázható. Ezek az országok az úgynevezett átmeneti gazdaságok közé tartoznak. A növekvő GDP mellett ezekre az országokra a sebezhetőség magas foka jellemző, ami az intézményrendszerbe vetett bizalom alacsony szintjét és az adómorál ingadozásait (a 4. ábra) is magyarázza.

A vizsgált dél-amerikai országok közül a perui adórendszer jellegzetessége, hogy az adó kivetése úgynevezett adóegységekben történik. A másik jellegzetesség, hogy a vállalatoknak éves adóelőleget kell fizetniük előző évi jövedelmük alapján, majd az adóidőszak lezárásakor történik a végleges elszámolás. Az üzleti adók kulcsa (társasági adó, telephelyadó, nyereségadó) egységesen 29,5 százalék. Különleges adókulcsok vannak a bányászati és szénhidrogénipari vállalatok esetére, ami még magasabb: 31,5 százalékos. Ezt kompenzálандó a kormányzat olyan lehetőséggel igyekszik megteremteni az adófizetési kedvet, hogy lehetőséget nyújt az ilyen cégek számára, hogy tíz vagy tizenöt évre szóló adómegállapodást kössenek, ami garantálja, hogy ezen időszak alatt adójuk kiszámítható lesz, mert nem fog motiváló tényező, hogy a külföldön is adózó vállalatok az külföldön fizetett adójukat is változni (Lopez-Ameri – Perez, 2021). További levonhatják az adóalapjukból. A magánszemélyek adózásának egyik könnyítő tényezője, hogy a házastársaknak lehetőségük van közös családi adóbevallás benyújtására is. Az alkalmazottak nem fizetnek egészségbiztosítási járulékot, ez a munkaadók feladata. Öröklési adó sincs, az ingatlanadó maximum az ingatlan értékének 1 százaléka. Az áfa mértéke 18 százalék.

A perui adóreform akkor vált aktuálissá, amikor 2014-ben a beszedett adók összege csak 52 százaléka volt annak, amennyi az ország gazdasági potenciálja alapján lehetett volna (tax effort index=0,52). A probléma megoldása azért is volt fontos, mert az ország 2021-re tervezte az OECD-hez történő csatlakozását. Bár az ország valóban hajtott végre adóügyi reformokat

2015 óta, például a központosítással és a technológiai fejlesztésekkel, a tax effort index értéke még mindig nagyon alacsony: a GDP 36 százaléka helyett csak annak 20 százalékának megfelelő összeg folyik be a költségvetésbe. Az említett alacsony tax effort indexértékkel Peru jelentősen a latin-amerikai átlag alatt teljesít. Ennek fő oka pedig az országban még igen elterjedt adócsalás jelensége, ami a vizsgálatok szerint (Ramirez-Zamudio – Nolazco Cama, 2020) főképp a már említett intézményi csapdával magyarázható. Ezt bizonyítja a vizsgálat azon megfigyelése is, hogy ugyanazok, akik nem tartják elítélendőnek jövedelmeik eltitkolását az állami hatóságok elől, szívesen adományoznak nonprofit intézményeknek és pozitív célú gyűjtésekre. A változáshoz az első lépést tehát a kormánynak kell megtennie. Egyrészt fokozni kell az állami intézmények elfogadottságát, másrészt megfelelően és átláthatóan kommunikálni azokat a valós célokat, amire az adófizetőktől befolyt pénzt költik.

Mexikóban a társaságok 30 százalékos adót fizetnek nyereségük után. A külföldi tulajdonú, de Mexikóban (is) működő cégek csak mexikói jövedelmeik után adóznak az államnak. A hatékonyabb beszedés érdekében a vállalatoknak külön számlát kell vezetniük adózott, illetve nettó nyereségükről. Az erről fizetett osztalék tehermentes. Kedvező szabály, hogy a veszteségek tíz évig görgethetők, sőt a víz alatti szénhidrogén-kitermelőknél ez az időkorlát tizenöt év. Ösztönzők közül fontosak a maquiladra-szabályok, ezek a vámmentes tevékenységet végző cégekre speciális és jelentős mértékű kedvezményeket biztosítanak. Szövetségi ösztönzőket nyújtanak a nemzeti mozi- és színházi produkciókhoz, valamint a nagy teljesítményű sportágakba, az elektromos járművek tápegységeibe, a modern technológiába és a K+F projektekbe történő beruházásokhoz, valamint idősek és/vagy fogyatékkal élők alkalmazást vállaló cégek számára. Adókedvezmény áll rendelkezésre azoknál a vállalatoknál, amelyek dízel- vagy biodízel -üzemanyagot vásárolnak, és meghatározott tevékenységekre használják fel. Az északi és déli határövezetben működő, de nem vámmentes cégeknek is lehetőségük van jövedelemadóalap-jóváírásra vagy áfa-csökkentésre 2024-ig (Barrón–Peralta, 2021). Ezek a könnyítések azért fontosak, mert a mexikói cégek jelentős része, továbbá szinte minden nemzetközi cég fióktelepe/leányvállalata a (főleg USA-val szomszédos) határövezetben található. Ugyancsak kedvezményeket kapnak a környezetvédő technológiába beruházó úgynevezett „zöld” vállalkozások is. Elősegíti az adóbeszedést a digitális számlák rendszere is. Negatív jelenség ugyanakkor, hogy az adójogszabályok értelmezését maga az adóhatóság végzi.

A személyi jövedelemadó progresszív. A jövedelemtől függően 11 adósávot alakítottak ki, amelyeknek kulcsa kettő és harmincöt százalék között változik. Az osztalék, a jogdíjak és a műszaki szolgáltatások a helyi cégek számára adómentesek, a magánszemélyek általánosan tíz százalékot fizetnek. A külföldi cégek és magánszemélyek esetében csak a mexikói jövedelem után kell adózni, de náluk az adókulcs 5-40 százalék között változik. Járulékfizetésre kötelezettek a munkaadók mellett a munkavállalók is, a fizetendő járulék összege a foglalkoztatott jövedelmétől függ. Az önkormányzatok többsége 2–5 százalék ingatlanadót is szed, még a lízingelt ingatlanra is, ez esetben az adófizető jövedelme a kiszámítás alapja. Az általános áfakulcs 16 százalék, az élelmiszerekre, gyógyszerekre és bizonyos egyéb termékekre (néhány kivétellel) 0 százalékos kulcs vonatkozik. Kedvezményeket kapnak a határvidék cégei, az ő kulcsuk csak nyolc százalékos.

Érdekes kutatás zajlott Mexikóban 2020-ban, amelyben az adózási hajlandóságot befolyásoló tényezők közül egy ritkábban előforduló okot vizsgáltak reprezentatív mintán (Flores-Macías – Sánchez-Talanquer, 2020). Az eredmények megdöntötték azt a paradigmát, mely szerint az emberek és a cégek is szívesen adóznak azért a célért, hogy visszaszoruljon a

bűnözés. A szerzők szerint ez éppen fordítva van: azokon a vidékeken, ahol magas a bűnözési ráta fokozottabb a létbizonytalanság. Ez pedig bizalmatlanságot szül az állami intézményekkel szemben, ami az adófizetési kedv alacsonyabb szintjében is megnyilvánul. Megnö vizont az adóelkerülés aránya, hiszen más bűncselekmények jelentős része is felderítetlen marad. Ez nagyon határozott üzenet az állam irányába. Talán ezek miatt, a bizalmatlanságot növelő okok arra is visszavezethetők, hogy korábban más szerzők (Lagunas–LeónVite, 2018) a bizalomnövelés helyett inkább a behajtási hatékonyság növelését javasolták. Ennek egyik útja lehet a személyes adóellenőri megjelenések helyett a digitális és e-technológiák alkalmazása, amelyek jelentősen növelik a nyilvántartások naprakészességét és hasonlóan jelentősen csökkentik az adóhivatal költségeit is.

Az OECD 2013-ban kifejezetten az adómorált mérte fel egy több kontinensre kiterjedő felmérésében (OECD, 2013). Ennek országok közötti összehasonlítására többek között a saját fejlesztésű tax effort indexet használta fel, ami azt mutatja, hogy a GDP alapján elvárható összegnek hányszorosa a beszedett adó. Ebben a rangsorban az első tíz helyen afrikai országok álltak, ami arra utal, hogy itt a polgárok teherviselési képességét meghaladó, minden bizonnyal erőszakos adóbeszedés zajlott. A mai, 2020-as adózási versenyképességi index (Bunn–Asen, 2020) már más, korszerűbb mutatókon alapul. Ezek közé tartozik az egyes adónemek aránya is. Számunkra meglepő tény, hogy az első két helyen két balti állam, Észtország és Lettország áll. Magyarország a tizennegyedik, egy hellyel megelőzve Németországot, a világgazdaság vezető hatalmának számító USA pedig a huszonegyedik. Míg a vezető helyeken 2019-hez képest nincs változás, Magyarország két hellyel lépett előrébb. Ez elsősorban a kedvező társasági adó (Magyarország ebben a negyedik) és személyi jövedelemadó (itt kilencedik helyen vagyunk) következménye, ami igazolja azt a fentebb megfogalmazott állítást, hogy hazánk jelentősen pozitív irányba mozdult és inkább a fogyasztást adóztatja, mint a jövedelmeket (amely területen viszont harmincötödik helyen állunk a vizsgált harminchat ország között). Az adórendszer „barátságosságának” jele a territorialitás is, azaz az adózó abban az országban adózik jövedelmei után, amelyben azok keletkeztek – Magyarország itt is a negyedik helyen áll.

4. Összegzés

A 2010-es évek adórendszeri átalakításai az adóbeszedés és a gazdaság fehéritése kapcsán hozták a fő sikereket. A szürkegazdaság visszaszorítása, továbbá az áfa-rés számottevő csökkentése megteremtette számos más adócsökkentés alapjait is. Az adófizetési hajlandóság növekedése növeli a költségvetés bevételeit. A munkát terhelő adók csökkentése védi a dolgozókat – nő a bejelentett alkalmazottak száma, ezáltal többen lesznek jogosultak nyugdíjra és a társadalombiztosítás ellátásaira. Ezek a változások a gazdaság számos szegmensében teremtett tisztességesebb versenyfeltételeket. Nem elhanyagolható szempont továbbá az sem, hogy az adóelkerülés még a statisztikákat is torzítja, megnehezítve ezzel a hatékony politikai döntéshozatalt is. A 2010-ben megindult és azóta is tartó szemléletváltás, úgy tűnik, sikeres volt. Az állam adóbevételei nőttek, miközben csökkent az adóelkerülés előfordulása és növekedési pályára állt a gazdaság is.

Összegezve az egyes országokkal kapcsolatos tapasztalatokat, a következő eredményeket emelnénk ki:

- Magyarországon és Boszniában az adózással kapcsolatos szellemiség fejlődése a legfontosabb,

- Nigériát és Tanzániát az e-rendszerek terjedése jellemzi, aminek oka, hogy az alacsony adófizetési hajlandóság megoldását ezek az országok a hatékonyabb beszedésben látják. Vietnam és Kína barátságos ellenőrzési rendszerrel, az új cégek adókedvezményével és a „jövő győztesének” járó extra támogatásokkal igyekeznek vonzóvá válni a befektetők és a turisták számára egyaránt.
- Latin-Amerikát az intézményi csapda miatt az alacsony fizetési hajlandóság jellemzi. Ezért vámmentes övezetek, szektorális és családi kedvezmények a fő adózásra motiváló megoldások.

Az adófizetési hajlandóság megteremtése tehát az államok feladata, amelyek politikai irányultságuktól és lehetőségeiktől függően más és más utakat választanak a probléma kezelésére. A máshol összegyűlt tapasztalatok adaptálása azonban számos hasznos megoldással egészítheti ki az alapvető irányokat.

Irodalomjegyzék

- Ambrus R. A. – Kovács T. (2014): Adóellenőrzési eljárások változása és szerepük a jogtudatos magatartásra. In Székely, Csaba (szerk.) Makrogazdasági döntések– hálózati szinergiák = MACROECONOMIC DECISIONS – NETWORK SYNERGIES. Sopron : Nyugat-magyarországi Egyetem, pp. 542–551.
- Baksay G. (2020): *MNB Versenyképességi jelentés 2020*. Versenyképességi jelentés, No. 0724. Magyar Nemzeti Bank, 140 p. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.mnb.hu/letoltes/versenykepességi-jelentes-hun-2020-0724.pdf>
- Baksay G. – Szőke K. (2020): *Az online pénztárgépek bevezetése és eredményei*. Magyar Nemzeti Bank. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.mnb.hu/letoltes/baksay-gergely-szoke-katalin-az-online-penztargetepek-bevezetese-es-eredmenyei.pdf>
- Barrón, E. – Peralta, E. (2021): *International Tax – Mexico Highlights 2021*. Deloitte, 9 p. Letöltve: 2021.09.29. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-mexicohighlights-2021.pdf>
- Bunn, D. – Asen, E. (2020): *International Tax Competitiveness Index 2020* (p. 64). Tax Foundation. Letöltve: 2021.09.29. <https://files.taxfoundation.org/20201009154525/2020-International-Tax-Competitiveness-Index.pdf>
- Chen, Z. – He, Y. – Liu, Z. – Serrato, J. C. S. – Xu, D. Y. (2021): The Structure of Business Taxation in China. *Tax Policy and the Economy*, 35, pp. 131–177. <https://doi.org/10.1086/713495>
- Chumsombat, N. (2014): User Evaluations Service Quality on E-Tax Filing Satisfaction within the Public Sector. *2014 IEEE 17th International Conference on Computational Science and Engineering*, pp. 930–935. <https://doi.org/10.1109/CSE.2014.187>
- Czeglédi Cs. – Juhász T. – Tóth A. (2016): "A családos munkavállalók megítélése" vélemények a munkavállalók részéről. In: Rudnák, Ildikó (szerk.) *Gazdaság – Multikulturalitás – Kommunikáció*. Gödöllő: Szent István Egyetemi Kiadó, pp. 26–35.
- Domokos E. (2020): *Az adócsökkentés ellenére dúskál az adóbevételekben az állam*. Napi.hu. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/az-adocsokkentés-ellenere-duskal-az-adobevetelekben-az-allam.697734.html>

- Európai Bizottság. (2020): 2020. *Évi országjelentés—Magyarország*. Országjelentés SWD(2020) 516 final. Európai Bizottság, 98 p. Letöltve: 2021.09.29. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2020-european_semester_country-report-hungary_hu.pdf
- Feld, L. P. – Frey, B. S. (2007): Result of a Psychological Tax Contract: The Role of Incentives and Responsive Regulation. *Law & Policy*, 29(1), pp. 102–120. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9930.2007.00248.x>
- Fišar, M. – Reggiani, T. – Sabatini, F. – Špalek, J. (2020): *Media Bias and Tax Compliance: Experimental Evidence*. IZA Discussion Papers, No. 12938, pp. 1–28.
- Flores-Macías, G. – Sánchez-Talanquer, M. (2020): Building the Modern State in Developing Countries: Perceptions of Public Safety and (Un)willingness to Pay Taxes in Mexico. *Politics & Society*, 48(3), pp. 423–451. <https://doi.org/10.1177/0032329220943848>
- Frey, B. S. – Feld, L. P. (2003): *Deterrence and Morale in Taxation: An Empirical Analysis*. Centre for Tax System Integrity International Conference. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.ifo.de/DocDL/760.pdf>
- Hegedűs M., Cseh B., Fábics I. (2020): Accounting Aspects of Digitalization and Industry 4.0 in Hungary. *Regional and Business Studies*, 12(2), pp. 1–15.
- Ibisevic, E. – Dzabic, M. (2021): *Bosnia and Herzegovina Highlights 2021*. Deloitte, 6 p. Letöltve: 2021.09.29. <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-bosniaherzegovinahighlights-2021.pdf>
- Iggers, J. (1999): *Good News, Bad News: Journalism Ethics And The Public Interest* (1st ed.). Routledge. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.routledge.com/Good-News-Bad-News-Journalism-Ethics-And-The-Public-Interest/Iggers/p/book/9780813329529>
- John-Akamelu, C. R. – Iyidiobi, F. C. (2019): Effect of E-Taxation on Revenue Generation in Anambra State. *International Journal of Trend in Scientific Research and Development*, 3(3), pp. 1624–1633. <https://doi.org/10.31142/Ijtsrd23520>
- Juhász, T. – Chovan, B. – Tóth, A. (2017): A Férfi Karriertervezés. *Opus et Educatio: Munka és Nevelés*, 4(3), pp. 305–315.
- Kaditi, E. (2010): Foreign Investments and Institutional Convergence. *International Economic Journal*, 27(1), pp. 1–16. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1619817>
- Kou, E. – Sun, Y. – Yue, L. (2020): The response of small firms to VAT thresholds: Evidence from China. *Applied Economics Letters*, 28(17), pp. 1526–1530. <https://doi.org/10.1080/13504851.2020.1830931>
- Lagunas, S. – León Vite, E. L. (2018): Perspectiva para la composición futura de los medios de fiscalización en México. *Contaduría y Administración*, 65(2), pp. 165. <https://doi.org/10.22201/fca.24488410e.2018.1867>
- Le, H. T. H. – Tuyet, V. T. B. – Hanh, C. T. B. – Do, Q. H. (2020): Factors Affecting Tax Compliance among Small- and Medium-sized Enterprises: Evidence from Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(7), pp. 209–217. <https://doi.org/10.13106/JAFEB.2020.VOL7.NO7.209>
- LeMoglie, M. – Turati, G. (2019): Electoral cycle bias in the media coverage of corruption news. *Journal of Economic Behavior & Organization*, Vol. 163, pp. 140–157. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2019.05.005>

- Lentner Cs. – Zsarnóczai J. S. – Zéman Z. (2017): Taxation, Governmental Debt and Budget in the European Union. [Налогообложение, Государственный Долг И Бюджетная Политика В Европейском Союзе] *Economic Systems (Russ)* 10: 1 (36), pp. 99–104.
- Li, J. – Wang, X. – Wu, Y. (2020): Can government improve tax compliance by adopting advanced information technology? Evidence from the Golden Tax Project III in China. *Economic Modelling*, Vol. 93, pp. 384–397.
<https://doi.org/10.1016/j.econmod.2020.08.009>
- Lopez-Ameri, G. – Perez, P. (2021): *International Tax Peru Highlights 2021*. Deloitte, 3 p. Letöltve: 2021.09.29.
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-peruhighlights-2021.pdf>
- Lovics G. – Szőke K. – Tóth G. C. – Ván B. (2019): *Megugrott a kis cégek bejelentett forgalma az online pénztárgépektől*. Magyar Nemzeti Bank. Letöltve: 2021.09.29.
<https://www.mnb.hu/letoltes/megugrott-a-kis-cegek-bejelentett-forgalma-az-online-penztargetpektol.pdf>
- Masunga, F. J. – Mapesa, H. J. – Nyalle, M. A. (2020): Quality of e-tax system and its effect on tax compliance (evidence from large taxpayers in Tanzania). *International Journal of Commerce and Finance*, 6(2), pp. 145–158.
- McClelland, T. (2021): *Vietnam Highlights 2021*. Deloitte, 7 p. Letöltve: 2021.09.29.
<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/global/Documents/Tax/dttl-tax-vietnamhighlights-2021.pdf>
- Nguyen, T. T. D. – Pham, T. M. L. – Le, T. T. – Troung, T. H. L. – Tran, M. D. (2020): Determinants Influencing Tax Compliance: The Case of Vietnam. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(2), pp. 65–73. Letöltve: 2021.09.29.
<https://doi.org/10.13106/JAFEB.2020.VOL7.NO2.65>
- Nobilis B. (2021): *A magyar adórendszer versenyképességének helyreállítása a 2010-es években*. Pénzügyminisztérium, 84 p. Letöltve: 2021.09.29.
<https://ngmszakmaiteruletek.kormany.hu/download/6/fa/c2000/adorendszer0610v2.pdf>
- OECD (2013): *What drives tax morale?* Tax and Development. OECD, 12 p. Letöltve: 2021.09.29. <https://www.oecd.org/tax/tax-global/what-drives-tax-morale.pdf>
- OECD (2019): *Tax Morale: What Drives People and Businesses to Pay Tax?* OECD.
<https://doi.org/10.1787/f3d8ea10-en>
- OECD, Economic Commission for Latin America and the Caribbean, CAF Development Bank of Latin America, & European Union (2019): *Latin American Economic Outlook 2019: Development in Transition*. OECD. <https://doi.org/10.1787/g2g9ff18-en>
- Poór J. (szerk.); Dajnoki K. (szerk.); Jarjabka Á. (szerk.); Pató G. Sz. B. (szerk.); Szabó Sz. (szerk.); Szabó K. (szerk.); Tóth A. (szerk.); Kálmán B.; Dajnoki K.; Boros J. et al. (2021): *Koronavírus-válság kihívások és HR-válaszok első–második–harmadik hullám összehasonlítása*. Gödöllő: Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem.
- Ramirez-Zamudio, A. F. – Nolzco Cama, J. L. (2020): Assessment of fiscal effort and voluntary tax compliance in Peru. *Revista Finanzas y Política Económica*, 12(1), pp. 55–88. <https://doi.org/10.14718/revfinanzpoliticon.v12.n1.2020.3121>
- Sondagh, J. (2017): Behavioral Intention to Use E-Tax Service System: An Application of Technology Acceptance Model. *EUROPEAN RESEARCH STUDIES JOURNAL*, 20(2A), pp. 48–64. <https://doi.org/10.35808/ersj/628>

- Soroka, S. – Fournier, P. – Nir, L. (2019): Cross-national evidence of a negativity bias in psychophysiological reactions to news. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(38), pp. 18888–18892. <https://doi.org/10.1073/pnas.1908369116>
- Széles Zs.; Széles Z.; Zéman Z. (2010): Corporate Finance decisions of Hungarian Small and Medium Enterprises in the Economic Crisis. In: Trakya, University (szerk.) 2nd International Conference on Governance, Fraud, Ethics & Social Responsibility (ConGFE&SR) : Scientific meeting point for the studies on accounting, finance, auditing, taxation and related law. Istanbul, Törökország : Trakya Universitesi. pp. 1–12.
- Szóka K. (2018): Az új üzleti modell kialakításának feladatai a kontroller számára a negyedik ipari forradalom kihívásaihoz igazodva. *Gazdaság és Társadalom*, 10(2), pp. 45–58.
- Takácsné G. K. – Dobos P. (2018): Az adófizetési hajlandóságot befolyásoló tényezők. *Gazdaság és Társadalom*, Vol. 11, No. 3–4, pp. 35–53. <https://doi.org/10.21637/GT.2018.3-4.03>
- Tóth A. (2004): *A távmunka esélye a munkavállalóknál*, Kutatási Jelentés, Vol. 29, pp. 10–17. Budapest: BME Információs Társadalom- és Trendkutató Központ.
- Tóth A. (2005): A vállalatok érdekei és lehetőségei a munka változó világában. *Munkaiügyi Szemle*, Vol. 5, pp. 18–21.
- Tóth A.; Juhász, T. (2016): A családos munkavállalók a szervezetekben. *Gradus*, 3(2), pp. 188–195.
- Varga J.; Ágoston, A.; Cseh, B.; Sipiczki, Z. (2018): The Expected Effect of the Fourth Industrial Revolution on the Hungarian Tax Structure. *Regional and Business Studies*, 10:2, pp. 1–10.
- Varga J. (2019): A forgalmi adó és az infláció összefüggései. In: Kenyeres S.; Kovács T.; Vágyi F. R.; Varga J. (szerk.): *Harminckét lap, amely megrengette a világot: Százéves a hozzáadottérték-adó rendszere*. Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó, pp. 193–208.
- Varga J. (2020): A jövedelemadózás makrogazdasági vetülete. In: Kenyeres S.; Kovács T.; Vágyi F. R. (szerk.): *Ami vagy, az legyen is: Tanulmánykötet a jövedelemadózásról*. Sopron, Magyarország: Soproni Egyetem Kiadó. pp. 57–78.
- Vértessy L. (2018): *A KKV szektor Magyarországon*. Pénzügyi műhelytanulmányok, No. 1. BME-GTK Pénzügyi Tanszék, 50 p. Letöltve: 2021.09.29. http://finance.bme.hu/wp-content/uploads/2019/08/BME-PM-01-V%C3%A9rtessy-KKV_compressed.pdf
- Zafiroski, J. – Nesovska K Joseva, E. (2020): Tax competition in the Western Balkans an open door tax policy for reaching of desired economic goals—Is it enough? In: Tomljanović, M.: *Contemporary Challenges of the EU, the Republic of Croatia and the Western Balkan Countries*. Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet Rijeka, 245 p. Letöltve: 2021.09.29. <https://repository.efri.uniri.hr/islandora/object/efri:2731/datastream/FILE0/download#page=41>
- Zhiwei, L. – Huang, Z. – Wenjiao, C. – Qing, Z. – Weiqi, H. (2020): How Does Propaganda Affect Tax Compliance: An Empirical Study Based on the Theory of Planned Behavior in China. *Social Sciences*, 9(5), pp. 175–185. <https://doi.org/10.11648/j.ss.20200905.16>